

Akcijska istraživanja

Mr. sc. Branko Bognar, Filozofski fakultet u Osijeku

Pojam akcijskih istraživanja često se povezuje s Kurtom Lewinom (Carr i Kemmis, 1986; Cunningham, 1993; Sekulić-Majurec, 1994; Mills, 2000) – socijalnim psihologom koji je svoju profesionalnu karijeru započeo u Njemačkoj, ali je 1933. godine zbog svog židovskog porijekla morao emigrirati u SAD. U novijoj literaturi o akcijskim istraživanjima uz Lewina se spominje kao jedan od utemeljitelja spominje John Collier – socijalni radnik i antropolog iz SAD koji je od 1933. do 1945. godine bio povjerenik za indijanske poslove u administraciji Franklina D. Roosevelta. Lewin i Collier su do ideje o akcijskim istraživanjima došli gotovo u isto vrijeme neovisno jedan o drugome. Obojica su o akcijskim istraživanjima objavila relativno malo radova i zanimljivo je istražiti zašto se dugo vremena zasluga za utemeljenje ideje o akcijskim istraživanjima pripisivala uglavnom Kurtu Lewinu dok je Collierova uloga s vremenom pala u zaborav i dugo vremena bila zanemarena.

Predstavnici životno-teorijskog pristupa akcijskim istraživanjima (McNiff & Whitehead, 2002) naglašavaju kako svako **akcijsko istraživanje treba započeti pitanjem koje polazi od unaprijedivanja prakse, njenog razumijevanja i šire odgojne situacije**. Npr.

- *Kako unaprijediti kreativnost učenika koristeći tehnike kreativnog mišljenja?*
- *Kako unaprijediti stručno usavršavanja učitelja korištenjem ICT?*
- *Kako unaprijediti ocjenjivanje učenika koristeći portfolije?*

Za bolje razumijevanje područja s kojim se namjeravamo baviti Mills (2000, str. 27-28) preporučuje **upoznavanje teorijskih pristupa važnih za izabrani problem, definiranje vrijednosnih polazišta, objašnjenje kako se problem istraživanja uklapa u širi institucijski i društveni kontekst, proučavanje povijesnog konteksta koji je doveo do trenutne institucionalne situacije i osobnih stavova**. Pri svemu tome važnu ulogu ima proučavanje dostupne stručne literature koja nam može pomoći u pronalaženju prikladnih rješenja za postavljeni problem.

Premda čitanje literature svakako ima važno mjesto u boljem razumijevanju teorijskog okvira područja s kojim se namjeravamo baviti i pronalaženju dostupnih rješenja, ono može otežati pronalaženje prikladnih rješenja za specifičan problem koji smo uočili u našoj praksi. Naime, u literaturi praktičari mogu rijetko naći rješenja koja će u potpunosti odgovarati specifičnim problemima na koje nailaze u svojoj praksi. Osim toga, posezanje za tuđim rješenjima često umanjuje kreativnost praktičara koja je izuzetno važna za pronalaženje adekvatnih odgovora na uočene probleme. Umjesto postavljanja naglaska na pronalaženje rješenja u stručnoj literaturi možemo posegnuti za akcijskim učenjem u kojemu se prije svega polazi od ideja i rješenja samih praktičara. Marquardt (2003, str. 62) smatra kako nije dobro prihvatiti prvu mogućnost na koju naiđemo prilikom rješavanja nekog problema relevantnog za našu praksu. Takav pristup onemogućuje pronalaženje najboljih rješenja. Umjesto toga on predlaže praktičarima pronalaženje što više alternativa između kojih će kasnije moći izabrati najbolju. Nakon pronalaženja različitih rješenja, dobro je vidjeti što o tome piše u literaturi te dodatno proširiti krug mogućnosti.

Marquardt (isto, str. 63) smatra kako bi sljedeći korak trebao biti evaluacija alternativa i planiranje akcije. U evaluaciji rješenja mogu pripomoći sljedeća pitanja:

- Je li rješenje realistično s obzirom na postavljene ciljeve i sredstva koja su nam na raspolaganju?
- Koliko će ta alternativa biti učinkovita u rješavanju problema?
- Hoće li to rješenje izazvati nove probleme?

Oko izrade **plana akcijskog istraživanja** ne postoji potpuna suglasnost između različitih autora. Tako McNiff i Whitehead (2002, str. 72) strukturu plana izražavaju u obliku pitanja:

- Što je predmet mog interesa?
- Zašto sam zainteresiran/a?
- Što smatram da mogu učiniti?
- Što ću učiniti?
- Kako ću prikupiti dokaze kako bih pokazao/la da sam utjecao/la na situaciju?
- Kako ću osigurati prihvatljivost i istinitost mojih prosudbi?

Nasuprot tome, Kemmis i McTaggart (citirano u Mills, 2000, str. 38) proces planiranja vide kao niz sukcesivnih koraka:

1. zabilježiti problem-fokus istraživanja,
2. definirati varijable,
3. razraditi istraživačka pitanja,
4. opisati intervencije ili inovacije,
5. utvrditi sudionike u akcijsko istraživačkoj skupini,
6. obaviti neophodne dogovore,
7. razraditi vremenski plan,
8. izraditi popis potrebnih resursa,
9. osmisliti postupke prikupljanja podataka.

Za akcijsko istraživanje je važno sustavno i planski prikupljati podatke o svemu bitnom što se događa za vrijeme njegova ostvarivanja. Pri tome možemo koristiti različite izvore podataka: dokumentaciju, intervju, ankete, skale procjena, sustavno promatranje i testove (Mužić, 1999). S obzirom da se ostali sudionici u akcijskom istraživanju smatraju su-istraživačima, odluku o tome koje podatke ćemo prikupiti treba donijeti u dogovoru s njima (Winter & Munn-Giddings, 2001, str. 224). Posebno važan izvor podataka u akcijskom istraživanju predstavlja **istraživački dnevnik**. McNiff (1996, str. 89) smatra kako on može poslužiti za ostvarivanje sljedećih ciljeva:

- praćenje vremenskog slijeda događaja pri čemu je važno navesti uz svaku bilješku datum, vrijeme i kontekst opisanog događaja;
- ilustracija (detaljan opis) bitnih događaja kako bi omogućili čitatelju uživanje u situaciju našeg istraživanja;
- izvor podataka potrebnih za analizu;
- prikaz napredovanja u akcijskom istraživanju uključujući uspješne i neuspješne aktivnosti te osobno učenje koje proizlazi iz refleksije.

Za razliku od ostalih istraživačkih pristupa, **u akcijskim istraživanjima je u središtu akcija, tako da prikupljanje podatka služi informiranju sudionika istraživačkog procesa o postignutim promjenama kako bi tijekom cijelog procesa istraživanja mogli modificirati svoje djelovanje.** Prema tome, tu se ne radi samo o prikupljanju podataka već o sustavnom praćenju ostvarivanja planiranih aktivnosti koji uključuje tri različita aspekta:

1. prikupljanje podataka o akciji kako bi što jasnije mogli dokumentirati što se događalo,
2. interpretacija podataka kako bi mogli objasniti što se dogodilo.
3. evaluacija onoga što je učinjeno kako bi se mogle učiniti preinake u daljnjim aktivnostima (McNiff, Lomax i Whitehead, 1996, str. 72).

Za razliku od promjena koje učitelji često nastoje ostvariti u svojoj praksi, akcijsko istraživanje podrazumijeva izradu izvještaja u kojemu je opisan proces ostvarivanja planiranih aktivnosti te postignuti rezultati osobnog djelovanja. Izvještaj može biti izrađen u obliku prezentacije, video zapisa ili znanstvenog rada koji je moguće objaviti u nekom od stručnih časopisa. Ostvarene promjene važno je, dakle, objaviti, a time omogućiti drugim ljudima raspravu i učenje čime se stvaraju pretpostavke za daljnja unapređenja odgojne prakse.